

Rola państwa w procesie globalizacji

Celem artykułu jest zdefiniowanie terminów globalizacji oraz państwa, a następnie przybliżenie charakteru ich współzależności. Należy w jasny sposób oddzielić zagadnienia dotyczące swobodnych jednostek od organizacji państwowych. W realizacji tego zadania pomocne będzie wyszczególnienie trzech okresów (faz), w których obserwuje się omawiane zjawisko. Zrozumienia obserwowanych zachowań należy szukać w przyczynach (motywacji) działania konkretnych jednostek, tak więc równie przydatna okaże się ogólna refleksja.

Globalizacja jest zjawiskiem od lat szeroko komentowanym w kręgach naukowych. Sam termin zaczął pojawiać się w literaturze ekonomicznej po 1975 r., ale pomimo wielu publikacji wciąż brakuje jednej powszechnie akceptowanej definicji. Badacze problemu wskazują na jego wielodyscyplinarny charakter. Może być to przyczyną, dla której nie ma pełnej zgody co do znaczenia samego terminu¹. W tym artykule zostaną określone znaczenia kluczowych terminów – globalizacji oraz państwa, a następnie pokazany związek między nimi. Można wyznaczyć dwie główne płaszczyzny, na których możliwa jest obserwacja tego zjawiska. Jedna dotyczy ludzi (widzianych jako wolno gospodarujące jednostki), druga natomiast działalności państw.

Aby jasno określić użytą aksjomatykę, należy zacząć od terminologii. Ilekroć pojawi się pojęcie globalizacji, będzie oznaczało intensyfikację procesów internacjonalistycznych, czyli rozwijanie stosunków ekonomicznych między uczestnikami gry rynkowej z różnych krajów bądź regionów świata. Takie działania powodują na płaszczyźnie międzynarodowej powstawanie (mocniejszych bądź słabszych) sieci współzależności polityczno-społeczno-ekonomicznych. Dotyczą one obszarów: finansów i własności kapitału, wymiany technologii, przenikania się stylów życia i modeli konsumpcji, kultury, procesu postrzegania i świadomości społecznej oraz regulacji prawnych i stylów sprawowania władzy państwowej.

¹ S. Flejterski, P.T. Wahl, *Ekonomia globalna. Synteza*, Warszawa 2003, s. 17–18.

Często spotyka się rozumienie globalizacji jako amerykańizacji bądź też makdonaldyzacji świata². Patrzenie na ten proces przez pryzmat jednego państwa bądź koncernu jest zbyt daleko idącym uproszczeniem i dlatego głębsza analiza zjawiska z tej perspektywy zostanie pominięta.

Badacze tematu natrafiają na liczne przeszkody, jak choćby brak jednoznacznego ustalenia ram czasowych globalizacji. Nie ulega wątpliwości, że zjawisko to należy do obserwowanej współcześnie rzeczywistości. Trudno jednak określić, kiedy miało ono swój początek.

Można przyjąć, iż pierwszy impuls do rozwoju powiązań globalnych zawdzięczamy militarno-ekspansywnej polityce Cesarstwa Rzymskiego³. Bardzo dynamicznie rozwijała się wówczas sieć szlaków handlowych oplatających niemal całą Europę, a także znaczne obszary Afryki oraz Azji. Na podbitych terenach zwycięskie imperium narzucało podobne rozwiązania prawne, a co za tym idzie – systemy sprawowania władzy. Obowiązywały zunifikowane wzorce w sztuce, architekturze, życiu codziennym, w rozwoju myśli filozoficznej, języka pisanego (łacina), z którego w późniejszych okresach wykształciły się takie języki, jak francuski, włoski, hiszpański czy germański. Można nazwać ten okres przymusową „pre-globalizacją” pod dyktando Rzymu uznawanego za polityczno-kulturowe centrum ówczesnego świata. Był to wstęp do zmian umożliwiających wejście w kolejne etapy rozwoju kontaktów między społecznościami oraz państwami.

Kolejnym ważnym z punktu widzenia analizy omawianego tematu okresem jest schyłek średniowiecza (XV w.). Nastąpiło wtedy znaczne ożywienie wymiany handlowej między Europą Zachodnią a krajami azjatyckimi. Kontakty handlowe z Indiami oraz Chinami nabrały wyjątkowego znaczenia. Do końca XV w. wymiana towarowa odbywała się za pośrednictwem arabskich oraz tureckich kupców głównie drogą lądową. W ten sposób ukształtowały się ceny towarów w znaczący sposób ograniczające popyt, więc naturalne stało się poszukiwanie tańszych (morskich) szlaków. Bardzo dynamiczny rozwój naukowy dziedzin bezpośrednio związanych z transportem morskim, takich jak astronomia (nawigacja) oraz technologie wytwarzania statków dalekomorskich, umożliwiły – na skalę dotąd niespotykaną – międzykontynentalne przemieszczanie ludności oraz towarów. Ekspansji handlowej towarzyszyła militarna. Państwa Europy Zachodniej, wykorzystując przewagę technologiczną i organizacyjną, siłą podporządkowywały atrakcyjne gospodarczo tereny na wszystkich kontynentach, a formę organizacji podbitych terenów nazwano koloniami. Przymusowo szerzone były wzorce polityczne, ekonomiczne, kulturowe takie, jak wiara – chrześcijaństwo. Obecnie najbardziej popularnymi na świecie językami są: angielski, hiszpański,

² B.R. Barber, *Dżihad kontra McŚwiat*, Warszawa 2001, s. 172–189 i *passim*.

³ Mam na myśli okres świetności Cesarstwa Rzymskiego, który przypada od II poł. I w. p.n.e. aż do III w. n.e., zob. E. Gibbon, *Zmierzch Cesarstwa Rzymskiego*, Warszawa 1995, s. 67–70.

francuski oraz portugalski, co ma swoje źródło w bardzo agresywnej polityce tych państw z czasów kolonizacji. Często wiązała się ona z eksterminacją rdzennej ludności kolonizowanych terenów. Zniszczono kulturę, zwyczaje oraz indywidualizm tych narodów przez narzucenie wzorców europejskich. Powszechnie wykorzystywano ludność (zwłaszcza rasę czarną) jako niewolników.

W krajach uznawanych za liderów kolonializmu (Anglia, Hiszpania, Portugalia, Holandia oraz Francja) powstawał „kapitalizm handlowy”⁴, będący silnym bodźcem do rozwoju wymiany międzynarodowej. Od początku XVI do końca XVIII w. kluczową rolę odgrywały kompanie handlowe, których wpływu na rozwój kapitalizmu nie można bagatelizować. Spółki te dysponowały pokaźnym kapitałem, a niekiedy nawet prywatną armią. Duża konkurencja o wpływy na światowych rynkach (zwłaszcza atrakcyjnych północno- i południowoamerykańskich, indyjskim i chińskim) prowadziła do konfliktów zbrojnych⁵.

Nowo powstałe formy wymiany handlowej (giełdy) nabrały dużego znaczenia w rozprzestrzenianiu się procesów internacjonalistycznych. Spekulacje na ten temat były jednym z bardziej znaczących przejawów rozwoju form handlu i akumulacji kapitału. Niekorzystne tendencje na jednej giełdzie skutkowały prawdziwą paniką na innych⁶, co dobrze obrazuje silną współzależność rynków europejskich.

Przedstawione zjawiska umożliwiły przejście gospodarki światowej w drugą fazę globalizacji, związaną z rewolucjami przemysłowymi (od XVIII do drugiej połowy XX w.). Pierwsza rewolucja przemysłowa była efektem unowocześnienia metody wytopu żelaza oraz wiązała się z usprawnieniem produkcji włókien-

⁴ M. Maciejewski, *Powszechne dzieje gospodarcze od końca XV wieku do 1939 r.*, Wrocław 2000, s. 67.

⁵ Tamże, s. 20. Bezpośrednią konsekwencją rozwoju kolonializmu były zmiany w organizacji produkcji. Pojawia się tzw. kapitalizm handlowy. Zjawisko to obejmowało głównie ówczesne imperia gospodarcze. Upowszechniła się produkcja towarów przeznaczona na rynki inne niż europejski. Intensyfikacja wymiany handlowej wymusiła nowe formy gospodarowania pieniądzem. Obserwujemy zjawisko komercjalizacji, czyli nastawienie producenta nie tylko na zaspokojenie swoich bieżących potrzeb, a także zwracania większej uwagi na zysk. Rozwinięte zostały zupełnie nowe formy kredytowania działalności gospodarczej (nakład, gdzie nakładca faktycznie staje się kredytodawcą, giełda, bankowość kredytowa). Kompanie handlowe zdobywały środki na swą działalność dzięki emisji akcji. Taki kierunek przemian gospodarczych był możliwy również dzięki specjalizacji rynków światowych. Kraje słabo rozwinięte (amerykańskie oraz azjatyckie kolonie, ale również Królestwo Polskie) wyspecjalizowały się w produkcji żywności, którą eksportowały do krajów zaawansowanych technologicznie. Przy jednym – europejskim środku płatniczym (kruszcze złoto oraz srebro) można było zaobserwować szybki i swobodny rozwój kontaktów międzynarodowych. Paneuropejska wymiana wiedzy, przepływ kapitału, nowych technologii, systemów politycznych, ale również stylów konsumpcji. Okres tych przemian (XV–XVIII w.) można nazwać pierwszą fazą „właściwej” globalizacji.

⁶ Tamże, s. 60–61. Ciekawe są zwłaszcza przypadki spekulacji cebulkami tulipanów na giełdzie w Amsterdamie oraz upadek Paryskiego Banku Emisyjnego powiązanego z Kompanią Zachodnią.

niczej, a niekwestionowanym liderem przemian stała się Anglia⁷. Odkrycia te zmniejszyły koszty produkcji przemysłowej. Możliwe stało się wytwarzanie takich towarów na skalę masową, co podniosło standard życia ludzi. Dzięki już rozwiniętej siatce powiązań międzynarodowych zmiany obserwowane na Wyspach Brytyjskich implikowały podobne procesy dla reszty świata. Podniósł się poziom higieny, powstały nowe leki, rozwinęła się wiedza medyczna. W konsekwencji zredukowana została sfera ubóstwa nie tylko w krajach rozwiniętych, ale również (dzięki globalizacji) w zacofanych.

Kolejne rewolucje⁸ umożliwiły rozwój kolei, a więc zmniejszenie kosztów transportu. Spowodowało to rozwój gospodarczy terenów, które dotąd były skazane na pozostanie poza strefą zainteresowania potencjalnych inwestorów. Wynaleziono również transformator (1831), telegraf (1837) oraz telefon (1876) i dzięki nim usprawniono komunikowanie się. Odkrycia te należy traktować jako „zwiastuny” przemian współczesnej fazy globalizacji. W 1897 r. wynaleziono silnik spalinowy, który jest uznawany przez wielu badaczy historii gospodarczej za jeden z najbardziej rewolucyjnych odkryć w dziejach świata. Dzięki niemu usprawniono transport wodny, lądowy, a przede wszystkim powietrzny. Możliwe stało się przemieszczanie środków produkcji z niespotykaną dotąd szybkością, za niższą cenę i z większym bezpieczeństwem. Działalność gospodarcza stała się bardziej opłacalna, co spowodowało coraz większą ekspansję gospodarczą przedsiębiorców. Konkurencja nabrała charakteru globalnego.

Siłę globalnych powiązań dobrze ukazuje przebieg wielkiego kryzysu⁹ w latach 1929–1939¹⁰, który swój początek miał w Stanach Zjednoczonych, natomiast jego efekty były odczuwalne w wielu innych krajach.

Jeżeli pierwszy z etapów przebiegał pod znakiem kolonizacji, drugi – rewolucji przemysłowych, to współczesną (trzecią) fazę można nazwać informatyczną. Coraz częściej mówi się o tzw. globalnej wiosce oraz globalnej gospodarce opartej na wiedzy. Kierunki rozwoju technologii są bezpośrednio powiązane ze wzrostem tempa obiegu informacji, co w oczywisty sposób zwiększa efektywność decyzji podejmowanych przez coraz lepiej poinformowanych przedsiębiorców. Telefonia komórkowa, system GPS, łączność satelitarna, Internet, komputeryzacja, bankowość komputerowa – to symbole współczesnego etapu globalizacji. Możliwość korzystania z ogólnosiwiatowej sieci komputerowej zniósła niektóre bariery dostępu do wiedzy. Poprzez komunikację *online*, czyli za pośre-

⁷ Tamże, s. 67–70. Prymitywne metody wytopu żelaza wymuszały duże zużycie drewna, co sytuowało zakłady przemysłowe w pobliżu obszarów leśnych.

⁸ Tamże, s. 74–77, 80–98.

⁹ Zob. M. Rothbard, *America's great depression*, New York 1963, s. 126–145 i *passim* <http://www.mises.org/rothbard/agd.pdf>

¹⁰ Uznaje się, że 1939 r. kończy kryzys. Dopiero wtedy światowa produkcja wróciła do poziomu z 1929 r.

dnictwem sieci komputerowej, ograniczono liczbę pośredników. Obniżyło to ceny towarów i usług (analogicznie do XV w., kiedy to aby obniżyć cenę towarów, szukano nowych – morskich szlaków handlowych).

Należy jeszcze zwrócić uwagę na różne rozumienie terminu państwowości. Można przyjąć, że system państwowy Starożytnej Grecji jest pierwszy, który został zdefiniowany wprost. Twórcą pierwszej doktryny państwa idealnego był grecki filozof Platon (427–347 p.n.e). Równie znaczący wkład w historię myśli politycznej wnieśli: Niccolo Machiavelli (1469–1527), Thomas Hobbes (1588–1679), Jean Jacques Rousseau (1712–1778), Frederic Bastiat (1801–1850) oraz Karol Marks (1818–1883)¹¹.

Współcześnie na wyróżnienie zasługuje wkład niemieckiego filozofa Franza Oppenheimera (1861–1943). Jego koncepcja charakteryzuje się spójnością oraz brakiem niepotrzebnej komplikacji wywodu. Podzielił on społeczeństwo na dwie grupy: podatników oraz tworzących aparat władzy¹². Druga grupa uzyskuje dochody dzięki podatkom samodzielnie nakładanym na pierwszą. Dorobek tego wybitnego filozofa rozwinął amerykański ekonomista prof. Murray Rothbard (1926–1995)¹³. Zwrócił on uwagę na to, że państwo jest formacją społeczną, która na danym terenie ma monopol na tworzenie oraz egzekwowanie prawa i jest to jedyna organizacja (pomijając organizacje przestępcze typu mafijnego), która osiąga dochód za pomocą przymusu fiskalnego, a nie dzięki dobrowolnej współpracy. Organizacje działające na rynkach, aby osiągnąć jakikolwiek przychód, zmuszone są wytworzyć produkt, na który będzie popyt. Dzięki jego sprzedaży uzyskane zostaną środki niezbędne do realizacji zakładanych celów¹⁴. Uniwersalna idea władzy państwowej może przyjmować skrajnie różne formy: komplet-

¹¹ Zob.: Platon, *Państwo*, Kęty 1997, s. 78–79 i *passim*; N. Machiavelli, *The Prince*, Encyclopaedia Britannica, Inc. 1994, s. 3–7 i *passim*; T. Hobbes, *Leviathan*, Encyclopaedia Britannica, Inc. 1994, s. 100 i *passim*; J.J. Rousseau, *Umowa społeczna*, Kęty 2002, *passim*; F. Bastiat, *Selected Essays on Political Economy*, New York 1975, s. 144 i *passim*; J. Banaszkiewicz, *Filozofia marksistowska. Podręcznik akademicki*, Warszawa 1970, s. 346–387.

¹² F. Oppenheimer, *The State*, New York 1975, s. 11–12 i *passim* <http://www.opp.uni-wuppertal.de/oppenheimer/st/state0.htm#PREFACE>.

¹³ Murray Newton Rothbard (1926–1995) był uczniem Ludwiga von Misesa. Ekonomista, filozof, nieustrudzony krytyk etatyzmu, socjalizmu i nienaukowego podejścia do ekonomii. Przez 45 lat swojej pracy naukowej inspirował wielu twórców (zwłaszcza z dziedzin nauk społecznych). Zasłynął jako ten, dzięki któremu austriacka Szkoła Ekonomii zaczęła przeżywać prawdziwy renesans. W dziele swojego życia pt. *Man, Economy, and State* kompleksowo przedstawił teorię ekonomii. Można powiedzieć, że Rothbard tchnął nowego ducha w światowy ruch wolnościowy.

¹⁴ M.N. Rothbard, *Anatomia państwa*, http://www.mises.pl/site/subpage.php?id=66&content_id=86&view=full. Znaczną część swojego wywodu autor oparł na dorobku naukowym wizji państwa zawartej w dziele F. Oppenheimera, *Das Staat*, wydany po raz pierwszy w 1908 r. Wyżej powołuję się na tę samą książkę (wyd. amerykańskie z 1975 r. pt. *The State*); zob. J. Buchanan, G. Tullock, *The Calculus of Consent. Logical Foundations of Constitutional Democracy*, Michigan 1992, s. 19. Autorzy przedstawili konkurencyjną wizję państwa jako firmy działającej na konkurencyjnych rynkach.

ny interwencjonizm, współpracę między władzą a obywatelami na zasadach partnerskich oraz liberalizm, w którym nie ma miejsca obecność państwa¹⁵. Można wyróżnić trzy sfery aktywności państwa (władzę ustawodawczą, wykonawczą oraz sądowniczą), które dzięki monopolom samo określa ustrój oraz zakres oddziaływania na obywateli¹⁶.

Można mówić o globalizacji jako efekcie poszukiwania przez ludzi optymalnych sposobów gospodarowania. Przedsiębiorca, który planuje rozwijać swoją działalność i nie znajduje w swoim otoczeniu koniecznych do realizacji swych celów środków, podejmuje decyzje o poszukiwaniu lepszych warunków w otoczeniu dalszym. Decyduje się rozszerzać swoją działalność poza rodzinne miasto, województwo, kraje, kontynenty. Staje się przez to uczestnikiem procesu globalizacji, która ma swój początek już na etapie dobrowolnej współpracy dwóch jednostek.

Oprócz omówionego procesu występuje globalizacja na szczeblu państwowym. Ma ona miejsce, gdy aparaty władzy z różnych terenów podejmują decyzje o współdziałaniu, w ten sposób tworząc (formalne lub nieformalne) ugrupowania międzynarodowe¹⁷. Realizacja integracji na gruncie politycznym jest zawsze zgodna z interesami rządów starających się ograniczać wolność jednostek¹⁸. Przykładami (na gruncie polityczno-ekonomicznym) są: Unia Europejska, NAFTA¹⁹, OPEC – zrzeszająca największych światowych eksporterów ropy (poza Rosją), ZBiR²⁰ czy niedawno powołana Wspólna Przestrzeń Gospodarcza

¹⁵ Można dokonać jeszcze innej klasyfikacji: na systemy państwowe (które między sobą różnią się tylko zakresem i sposobami realizacji wspólnych założeń) oraz na system zakładający absolutne prawo jednostek do decydowania o swoich wydatkach (czyli taki, w którym nie istnieje państwo, zakładające przymus płacenia danin). Aby usprawiedliwić istnienie władzy państwowej, często zwraca się uwagę na tzw. niedostatki idei wolnego rynku (ang. *market failure*). Jednak państwo nie ma możliwości być podmiotem działającym bardziej efektywnie niż wolne (nieidealne) jednostki dlatego, że pobiera opłaty za wydawanie pobranych w formie podatków pieniędzy. Tak więc zostaje mniej (niżby ich było bez interwencji państwa) środków do wydania, a więc można za nie nabyć mniej (bądź tyle samo, tylko gorszej jakości) towarów niż na wolnym rynku. Poprzez aparat biurokratyczny, władza państwowa pogarsza efektywność gospodarowania. Wśród błędów wolnego rynku wymieniane są problemy związane z ochroną środowiska. Wiele miejsca w swojej pracy naukowej poświęcił tej tematyce laureat Nagrody Nobla z 1991 r. – Ronald Coase.

¹⁶ Por. systemy polityczne USA, Niemiec, Chin, Rosji i Kambodży.

¹⁷ Przykładowo: państwa demokratyczne ściśle współpracują ze sobą. Podobnie czynią państwa islamskie czy komunistyczne. Można zauważyć, że jednym z warunków przystąpienia nowych krajów do Unii Europejskiej był demokratyczny system sprawowania władzy państwowej.

¹⁸ Przystąpienie danego państwa do organizacji innych państw (np. Polski do Unii Europejskiej) jest jedynie efektem integracji na gruncie politycznym, a nie na gruncie ekonomicznym czy kulturowym. Podmioty z różnych krajów nie potrzebują ingerencji państw w ich umowę, aby podjąć współpracę (zintegrować się).

¹⁹ Skrót od nazwy North American Free Trade Agreement – organizacja „wolnego handlu” zrzeszająca Kanadę, USA oraz Meksyk.

²⁰ Skrót od nazwy Związek Białorusi i Rosji.

między Białorusią, Kazachstanem, Rosją i Ukrainą. Integracja państw miała w przeszłości i ma obecnie miejsce również na płaszczyźnie militarnej. Aktualnie najważniejszym sojuszem wojskowym jest NATO, ale warto wspomnieć również o tych tworzonych „doraźnie,” jak choćby koalicja państw okupujących Irak.

Globalizacja państwowa w aspekcie społeczno-ekonomicznym może dotyczyć polityki fiskalnej, handlowej, społecznej, ale również monetarnej. W 2002 r. część krajów, które wchodziły w skład Unii Europejskiej²¹, wprowadziło do obiegu wspólną walutę euro, natomiast w październiku 2003 r. wysunięta została propozycja współdziałania dwóch największych obszarów walutowych (strefy euro oraz USD). Miałyby ona prowadzić do skoordynowanej polityki monetarnej, handlowej i interwencji na rynkach walutowych celem zapobiegania „niepożądanym” zmianom kursów walut²². Zjawisko globalizacji państw można odczytywać jako próbę współpracy na rzecz obrony przywilejów władczych. Wspólnie jest łatwiej kontrolować przepływ towarów, egzekwować spłatę podatków czy też monitorować przepływ ludności.

Należy zwrócić uwagę na dynamiczny charakter zmian wzajemnego oddziaływania władz rządowych oraz jednostek. W kolejnych etapach globalizacji dobrze widoczna jest ewolucja państwa, a w związku z tym również rola, jaką odgrywało ono w tym procesie. Pierwszy z etapów często utożsamia się z obowiązującą polityką protekcjonizmu. W większości ośrodków władzy dominowała wizja rozwoju gospodarczego opartego na tzw. gospodarce narodowej. Przykładami ograniczania swobody wymiany jest wprowadzany w Anglii przez Oliviera Cromwella Akt Nawigacyjny (1651)²³ oraz obowiązujący między Hiszpanią i Portugalią Układ z Tordesillas (1494)²⁴ dzielący strefy wpływu w południowoamerykańskich koloniach. Teoretyczne podstawy doktryny merkantylizmu²⁵ (na wschodzie Europy merkantylizm przyjął nieco inną formę, nazwaną kameralizmem) stworzyli: J.B. Colbert, T. Mun oraz A. de Montchretien.

Kolejna faza globalizacji przebiegała pod wpływem doktryny liberalizmu. Jej twórcami byli: Richard Cantillon, Adam Smith, John Stuart Mill, David Ricar-

²¹ Z piętnastu krajów ówczesnie tworzących UE na ten krok zdecydowało się dwanaście. Poza strefą euro pozostały: Szwecja, Dania oraz Wielka Brytania.

²² Wspomina o tym „Gazeta Wyborcza” w przedrukowanej notce (hubs, Reuters (6.10.2003 11:55)) powołującej się na artykuł z „Financial Times” z 6 września 2003 r. Niemiecki wiceminister finansów Caio Koch-Weser zaproponował taką współpracę stronie Amerykańskiej. Dotąd FED (Financieel Economische Diensten) nie wydał oficjalnego oświadczenia w tej kwestii. Warto zwrócić uwagę, że wspólna interwencja na światowych rynkach walutowych mogłaby poważnie osłabić waluty takich krajów, jak Japonia oraz Chiny.

²³ M. Maciejewski, *op. cit.*, s. 67.

²⁴ Tamże, s. 15.

²⁵ Tamże, s. 56–58. Merkantylizm pochodzi od łac.: *mercari* – handlować. Doktryna ta zakładała politykę proeksportową. Import towarów obciążony był cłami zaporowymi i ograniczał się głównie do nisko przetworzonych surowców.

do oraz Jean Baptiste Say i Frederic Bastiat. Co prawda trudno byłoby odnaleźć w historii gospodarczej świata okres, w którym idea wolności gospodarczej rozwijałaby się dynamiczniej, ale jednocześnie trzeba zauważyć znaczący wpływ państwa na kształt światowej ekonomii. W 1815 r. wprowadzono w Anglii tzw. ustawę zbożową²⁶. Był to akt prawny w znacznym stopniu ograniczający konkurencję na rynkach zbożowych. Spotkał się on ze zdecydowanym sprzeciwem ze strony burżuazji, co dobrze odzwierciedla ówczesne nastroje społeczne. Powszechnie używany był jeden światowy pieniądz – złoto, a propozycje ograniczania swobody przemieszczania się, wprowadzania ceł bądź nowych podatków powodowały oburzenie obywateli. Jest to przykład obrazujący, jak bez ingerencji państwa można osiągnąć wysoki poziom integracji społeczno-ekonomicznej.

W kolejnych okresach po merkantylizmie i liberalizmie trudno wskazać jednoznacznie globalnie dominującą doktrynę polityczną. Pierwsza połowa XX w. to okres dwóch wojen światowych, które w oczywisty sposób negatywnie oddziaływały na globalizację jednostek, ale przyczynił się do powstawania silnych sojuszy (gospodarczo-politycznych) państw²⁷.

Wyształcił się silny podział na rządy zachodnie – kapitalistyczne (skupione wokół USA) oraz wschodnie – socjalistyczne (przy ZSRR). Bloki te rywalizowały o polityczną, ekonomiczną i militarną dominację na świecie, nazwaną „zimną wojną”. Jawnie okazywano wrogość, ale do zbrojnej konfrontacji (poza Koreą Północną oraz Wietnamem) nigdy nie doszło. Pod koniec XX w. (po rozpadzie ZSRR) oczywiste stało się, że blok komunistyczny przegrał tę rywalizację.

Jeszcze przed upadkiem komunizmu (na początku siódmej dekady XX w.) dużą rolę zaczęły odgrywać międzynarodowe korporacje. Dzięki sile kapitałowej zaczęły one wpływać na politykę władz, wymuszając na nich ulgi podatkowe, dotacje eksportowe czy wprowadzanie ograniczeń w dostępie do rynków. Nie można wiązać tego negatywnego zjawiska z wadami systemu kapitalistycznego. Państwa na drodze ewolucji zmieniają sposoby prowadzenia międzynarodowych polityk gospodarczych. W krajach zachodnich (oprócz sojuszy z korporacjami) coraz powszechniejsze staje się stosowanie barier pozataryfowych²⁸.

Trudno jednoznacznie określić, czy współcześnie władza państwowa odgrywa większą niż w przeszłości rolę w procesie globalizacji. Obserwując to zjawisko od strony stosunków międzynarodowych, można obserwować znaczący poziom represji ze strony państwa wobec samego procesu, lecz widoczny jest rów-

²⁶ Tamże, s. 104.

²⁷ Podczas I i II wojny światowej państwa zgrupowały się w dwóch blokach.

²⁸ L. Olszewski, *Dostosowania zewnętrzne gospodarki narodowej*, Wrocław 1995, s. 141–155. Dobrym przykładem ograniczeń pozataryfowych są standardy obowiązujące na rynku Unii Europejskiej (dotyczące chociażby dopuszczalnego promienia krzywizny bananów!), ale również potrzeba uzyskania atestów, certyfikatów oraz dowiedzenia, iż spełniane są normy ochrony środowiska.

niez szybki rozwój prywatnych powiązań międzynarodowych minimalizujący rolę władzy²⁹. Decydując się na kontrolę obszarów działalności ludzkiej, które dzięki globalizacji zmieniają swój charakter, władze muszą się do nich dostosowywać. Handel przez Internet, bankowość wirtualna oraz techniki szyfrujące, uniemożliwiające inwigilację poczty elektronicznej³⁰, rozwijają się w niespotykanym dotąd tempie. Przy tworzeniu prawa konieczna (z punktu widzenia państwa) jest świadomość zmian oraz dostosowania się do nich, a to w naturalny sposób powoduje wzrost kosztów.

Nie dziwi już, że amerykańscy informatycy mogą pracować na komputerach wyprodukowanych w Chinach, z podzespołów wykonanych na Tajwanie przez indonezyjskich inżynierów. Ci sami informatycy mogą jeździć samochodami sprowadzanymi z RFN, których paliwo wydobyto w Arabii Saudyjskiej. Globalizacja powinna być widziana jako naturalne dążenie do bardziej efektywnego zaspokajania potrzeb. Dzięki niej możliwe jest obniżenie kosztów procesu produkcji, a to w konsekwencji prowadzi do obniżki cen bądź podniesienia jakości dóbr konsumpcyjnych. Cały proces przyczynia się do zwiększenia globalnego poziomu bogactwa, a powiązana z nim ingerencja władzy powoduje jedynie negatywne skutki.

Bibliografia

- Banaszkiewicz J., *Filozofia marksistowska. Podręcznik akademicki*, Warszawa 1970.
Barber B.R., *Dżihad kontra McŚwiat*, Warszawa 2001.
Bastiat F., *Selected Essays on Political Economy*, New York 1975.
Buchanan J., Tullock G., *The Calculus of Consent. Logical Foundations of Constitutional Democracy*, Michigan 1992.
Flajterski S., Wahl P.T., *Ekonomia globalna. Synteza*, Warszawa 2003.
Gibbon E., *Zmierzch Cesarstwa Rzymskiego*, Warszawa 1995.
Hobbes T., *Leviathan*, Encyclopaedia Britannica, Inc. 1994.
Machiavelli N., *The Prince*, Encyclopaedia Britannica, Inc. 1994.
Maciejewski M., *Powszechne dzieje gospodarcze od końca XV wieku do 1939 r.*, Wrocław 2000.
Olszewski L., *Dostosowania zewnętrzne gospodarki narodowej*, Wrocław 1995.
Oppenheimer F., *The State*, New York 1975. <http://www.opp.uni-wuppertal.de/oppenheimer/st/state0.htm#PREFACE>
Rothbard M.N., *America's great depression*, New York 1963.
Rothbard M.N., *Anatomia państwa*, http://www.mises.pl/site/subpage.php?id=66&content_id=86&view=full.
Rousseau J.J., *Umowa społeczna*, Kęty 2002.

²⁹ Zwłaszcza na światowym rynku wiedzy, dzięki ogromnemu wpływowi Internetu, ale również w bankowości, transporcie i sposobie konsumpcji.

³⁰ Zob. <http://www.minrank.org/krypto/>

